

**‘Yeni Normal’de
Mevcut ve Yeni Cami
Tasarımında Yaklaşımlar**

Mayıs 2020

Akıllı ve gönüllü birliktelik

İçindekiler

Önsöz	3
1- Namazgâh nedir?	4
2- Mevcut mekânların Namazgâha dönüşümü	5
a) Alan ve kapasite araştırılması	5
b) Giriş çıkış alanlarının belirlenmesi	6
c) Oturma düzeni sağlanması	6
d) Mekân tanımlayıcı öğelerin eklenmesi	7
e) Kişisel hijyen amaçlı tedbirler	8
f) Ses sistemleri	8
g) Abdest ve tuvalet ihtiyacı	8
h) Yurt genelinde Cuma ve Bayram Namazları için Namazgâha dönüştürülebilecek mekânların tespiti?	9
3- Mevcut cami ve mescitlerde nasıl bir dönüşüm yapılmalıdır?	9
a- Yeni Normalde Cami ve Namazgâh kullanımı	10
4- Yeni Alanların Tasarımı - Yeni inşa edilen camilerin yeni normal (Korona sonrası) döneme uyumlu tasarım özellikleri nasıl olmalıdır?	10
5- Tip Namazgâh Projesi	12

Önsöz

İslâm tarihindeki ilk mescidlerin çoğu namazgâh tarzında inşa edilmiştir. Hz. Peygamber'in Kuba'da yaptığı ilk mescid ve Cuma namazı kılınan Rânûnâ vadisindeki Benî Sâlim Mescidi de böyledir. Resûlullah'ın (s.a.v) uzun bir sefere çıktığında dinlendiği yerlerde tespit edilen uygun bir alan temizlenir, etrafına taşlar dizilerek sınırları belirlenir ve burası namazgâh edinilirdi. Resûl-i Ekrem'in Tebük Seferi esnasında onbeşe yakın yerde böyle açık mescidler yapılmış ve kullanılmıştır. Hz. Peygamber Mekke yolunda da çeşitli yerlerde namazgâhlar edinmiştir. Bu gelenek daha sonraki dönemlerde de devam etmiş, namazgâhlar zaman zaman ordunun konakladığı yerler olmuştur. İlerleyen dönemlerde mescitler ve camilerin yanında bu açık hava ibadetgâhı olan namazgâhlar Arabistan çöllerinden Kuzey Afrika'ya, Asya'dan Anadolu'ya ve nihayet Avrupa'ya kadar bütün İslam coğrafyasında yakın zamana kadar varlıklarını korumuşlardır.

Fakat günümüzde bu namazgâhlar unutulmuş, maddi imkanların artması nedeniyle daha konforlu ve kontrollü camiler, mescitler ön plana çıkmıştır. Yaşadığımız korona salgını sürecinde, kapalı toplanma alanlarında hastalık kapma riskinin artmış olması nedeniyle camilerin kapatılması bu konunun tekrar ele alınmasını gerekli kılmıştır.

2020 yaz aylarında 'yeni normal'e geçiş sürecinde, Haziran ayı ile birlikte Cuma namazlarının açık havada kılınacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda İslam tarihimizde önemli bir yer tutan 'Namazgâh' kavramı yeniden ve yeni kullanım şekliyle gündemimize gelmiştir.

Namazgâhlar sadece salgın şartları için değil aynı zamanda deprem vb afet durumlarında da hem ibadet hem de toplanma alanları olarak çok yönlü fayda sağlayacak şekilde düzenlenmesi gereken alanlardır.

Bu rapor, kısa vadede mevcut alanların nasıl namazgâha dönüştürülebileceği ve ilerleyen süreçte şehirlerde hangi alanların ne şekilde namazgâh olarak kullanılabilirliği konusunda öneriler barındırmaktadır.

1- Namazgâh nedir?

“Namazgâh” Farsça kökenli “namaz” kelimesi ile “yer” anlamındaki “gâh” edâtının birleşiminden meydana gelmektedir. “Namaz kılınan yer” ya da kısaca “Namazlık” demektir.

Anadolu'nun bazı yörelerinde namazgâhlara, Kışla (kışlanan yer), Tuzla (tuzlanan yer), Yayla (yaylanan yer) örneklerine uygun olarak Namazla (namaz kılınan yer) deniyor.

“Namazgâh taşı”, hem kibleyi gösteren hem de açık arazide “sütne” -namaz kılan kişinin önünden geçilmesine mani olan, kible tarafına konulmuş bulunan tür perde- görevi gören ve görünüm itibariyle genellikle mezar taşına benzeyen halkın çoğunluğu tarafından mezar taşı sanılan kitâbelerdir.¹ İstanbul'da kayıtlı 153 namazgâh bulunmaktadır.

Özetle :

- Minber ve Mihrap'tan oluşur.
- Zemini doğal malzeme ya da taş olabilir
- Şartlara göre çevresinde bir sınır duvarı ve kapısı bulunabilir
- İmkan varsa abdest için bir çeşmesi bulunan açık hava ibadetgâhıdır.

Konu hakkında “İstanbul'un 100 Namazgâhi” (Yavuz Tiryaki, İBB Kültür A.Ş. Yayınları) ve “İslâmbol Namazgâhları” (Mustafa Özdamar, Kırk Kandil Yayınevi) adlı kitaplar detaylı bilgiler içermektedir.

¹Mustafa Özdamar, İSLÂMBOL NAMAĞÂHLARI, 2016

2- Mevcut mekânların Namazgâha dönüşümü

Günümüzde şehir içinde farklı amaçlar ve aktiviteler için kullanılabilen açık alanlar bulunmaktadır. Bu açık alanlara eklenecek kitabe şeklinde bir minber ve mihrab taşı ile ilave bir değişikliğe gidilmeden mekân namazgâha dönüştürebilir. Bu dönüşüm ayrıca şehircilik açısından da mekâna ek bir fonksiyon ve simge de yükleyecektir. İlave olarak istenirse çeşme de eklenerek ecdadımızın vakıf kültürü yaşatılmış olur.

*Okmeydanı Namazgâhı
İstanbul*

*Esmâ Sultan Çeşmeli Namazgâhı
İstanbul*

Bu kapsamda, mevcut cami bahçeleri, miting alanları, deprem toplanma alanları, stadyumlar, otoparklar, semt pazarları, okul bahçeleri vb alanların, Cuma Namazı saatleri için bir namazgâh olarak nasıl kullanılabileceğine ilişkin olarak şu hususlar dikkate alınabilir:

a) Alan ve kapasite araştırılması

Cami avluları ve belirlenecek diğer alanların namazgâh olarak kullanılabilmesi için öncelikle yer tespiti ve kapasite planlaması yapılmalıdır. Aksi takdirde izdiham, kargaşa ve dahası tartışma ortamları oluşabilir. Bunun için Diyanet İşleri Başkanlığı ve yerel yönetimler birlikte çalışmalı, oluşturulacak bir rezervasyon sistemiyle, belirlenen alanda kimlerin hangi saatte Cuma namazı kılabileceği, web sitelerinde (DİB, e-devlet) ilan edilmeli, SMS vb usullerle yer ve zaman bilgisi iletilmelidir. Bu belirlemeler yapılırken kişilerin Namazgâh olarak belirlenen mahalle ikamet veya işyeri yakınlıkları esas alınmalıdır. Okullarda uygulanan adrese dayalı otomatik kayıt sistemi bunun için bir örnek teşkil edebilir.

Zorunlu durumlarda kullanılmak üzere bir uygulama (mobil aplikasyon) geliştirilebilir. Bu uygulama üzerinden oluşturulacak bir karekod, alana girişte okutularak uygun kişiler alana alınabilir. Böylece kayıtlı olmayan ya da fazla sayıda insanın girmeye çalışıp izdiham oluşturmasının önüne geçilebilir.

Namazgâh alanları düzenlenip kuralları belirlenirken, mecburi ve ihtiyari durumlar göz önüne alınmalıdır. Mesela, halihazırda olduğu gibi salgın bir hastalık durumunda geçerli kurallar ile, böyle bir tehlike olmamasına rağmen; örneğin sıcak havalarda teravih namazının dışarıda kılınmak istenmesi gibi durumlarda geçerli kurallar farklı olmalıdır.

b) Giriş çıkış alanlarının belirlenmesi

Salgın hastalık durumlarında fiziki mesafeye riayet edilmesi amacıyla mümkün olan en fazla sayıda giriş ve çıkış noktası belirlenmeli, girişlerde vücut ateşi ölçümü yapılmalıdır. Ayrıca her mekâna özel olarak, fiziki mesafe kuralına uygun giriş, çıkış düzeni ile ilgili bilgilendirme/yönlendirme tabelaları hazırlanıp uygun noktalara yerleştirilmelidir.

Namaz esnasında fiziki mesafenin korunabilmesi için de uygun işaretlemelerin yapılması gerekir. Bu, tıpkı mevcut cami içlerinde saf çizgilerinin belirlenmesi gibi basit bir yöntem olacaktır. Bunun için, uygun zeminlerde (örneğin beton, mermer, taş gibi), uygun renkli boyalar kullanılabilir. Zeminin uygun olmadığı durumlarda ise (toprak veya çimen gibi) alanın kenarlarına çakılacak kazıklardan ipler veya şeritler çekilebilir. Namaz öncesi kurulan bu sistem namazın ardından kolayca toplanabilir. Bu işaretlemeler yapılırken, namaz kılınan alan ile yürüme yollarının birbirinden ayrılmasına, yürüme yollarının giriş ve çıkış olarak tek yönlü belirlenmesine dikkat edilir.

c) Oturma düzeni sağlanması

Oturma sırası keyfi olmamalı, ilk gelenler ulaşılması zor noktalara yönlendirilerek fiziki temas ve kargaşa en aza indirilmelidir. Böyle bir uygulama ile, kayıtlı olup da namaza gelemeyenlerden dolayı arka saflar ya da girişlere yakın yerlerde kalan boşluklarda randevusuz gelebilen insanların da namaz kılabilmelerine olanak sağlanmış olacaktır.

d) Mekân tanımlayıcı öğelerin eklenmesi

Cami bahçelerinin namazgâh olarak belirlenmesi durumunda, taş ya da mermerden, çevrenin şart ve mimarisine uygun kalıcı minber ve mihrap yapılabilir. Yine buralarda endüstriyel şemsiyeler hem gölgelik hem de yağmurluk amaçlı kullanılabilir. Cenaze namazı için kullanılan alanların da aynı amaçla düzenlenmesi son derece kolay olacaktır.

Şehir parkları ve millet bahçeleri de böyle simgesel düzenlemeler ve işaretlemelerle namazgâh olarak kullanılabilir. Çevreye uygun olarak tasarlanmış mihrap ve minberlerin yerleştirilmesi ile bu alanlar, genel kullanım amaçları korunacak şekilde kalıcı birer namazgâh haline dönüştürülebilir. Ayrıca bu mekânların pek çoğunda halihazırda bulunan mescid ve tuvaletler bu dönüşümü kolaylaştıracaktır. Bu alanlardaki saf ve oturma düzeni de yukarıda tarif edildiği şekilde basitçe işaretlenebilecektir.

Minber ve mihrap, alanın kullanım durumuna göre tasarlanmalıdır. Alan okul bahçesi, pazaryeri, otopark gibi geçici nitelikli bir yer ise, buralara katlanabilir ve taşınabilir özellikli minber ve mihrap düşünülmelidir. Duruma göre basit bir roll-up ve üzerine çıkılabilecek ahşap bir kutu bile bu ihtiyacı karşılayacaktır. Peygamberimizin (s.a.v) hurma kütüğü üzerinden hutbe irad ettiği göz önüne alındığında büyük, ağır ve gösterişli yapıların şart olmadığı açıktır. Sade, arka cemaati rahat görecektir kadar yüksek, üzerinde durulup hutbe irad edilecek kadar dayanıklı ve imamın yaşı da düşünülerek üzerinde tutamak bulunan bir malzeme yeterli olacaktır.

Mekân, cami avlusu, millet bahçesi ya da özellikle bu amaç için tahsis edilmiş kalıcı bir yer ise, çevre şartlarına uygun olarak tasarlanmış taş ya da mermerden yapılmış daha dayanıklı ve kalıcı minber ve mihrap kullanılabilir. Bunlar aynı zamanda bir şehir mobilyası olarak mekânı tamamlayıcı unsurlar olarak da düşünülmelidir.

e) Kişisel hijyen amaçlı tedbirler

Kişisel hijyen açısından herkesin kendi seccadesini getirmesi, imkân bulamayanlar içinse alana girişte tek kullanımlık seccade ya da duruma göre ilgili makamların öngörecekları maske vb. temin edilmesi uygun ve gerekli olacaktır. Ayrıca alanın, namaz öncesi ve sonrasında dezenfekte edilmesi de ihmal edilmemesi gereken detaylar arasında bulunmaktadır.

Bu gibi yerlerin zorunlu kullanım durumlarında küçük çocukların getirilmemesi gerekmektedir.

f) Ses sistemleri

150 m2 yada 200 kişiye kadar olan namazgahlarda bir ses sistemine ihtiyaç olmasa da daha büyük alanlar için seyyar ses sistemi düşünülmelidir. Bu ses sistemi, mekânın durumuna ve hava şartlarına göre kablolu ve kablosuz olarak tasarlanabilir. Altyapı hazırlandıktan sonra, kullanılacak cihazlar, belirlenen noktalara namaz öncesinde monte edilir ve sonrasında da demonte edilerek uygun şekilde muhafaza edilir.

Cami avlularında caminin ses sistemi, okul bahçeleri ve stadyum gibi mekanlarda ise bu mekanların ses sistemi kullanılabilir. Bunun yanında, ses iletişimini sağlamak amacıyla teknik uygunluğu araştırılarak cep telefonu uygulamalarının kullanımı da düşünülebilir.

g) Abdest ve tuvalet ihtiyacı

Mekânın kapasitesine göre, yerel yönetimler tarafından tesis edilecek sahra tuvaletleri ve mobil şadırvanlar düşünülebilir. Bu şadırvanların muslukları fiziki mesafeyi koruyacak şekilde konumlandırılabilir. Tuvaletler sızdırmaz yapıda tasarlanıp namaz sonrasında arıtma tesislerine götürölüp temizlenir ve dezenfekte edilerek bir sonraki kullanım için hazır hale getirilir.

Bu alanların zorunlu olarak kullanılacağı salgın zamanlarında, tuvalet ve abdesthanelerin ortak kullanımı hijyen ve fiziki mesafe kurallarına aykırı olacağından mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla bu ihtiyaçları kişilerin kendi evlerinde ya da işyerlerinde gidermeleri özellikle belirtilmelidir. İhtiyari kullanım zamanları için ise kalıcı mekanlar için uygun bir yere kalıcı tuvalet ve abdesthaneler konumlandırılabilir.

Ayrıca bu gibi alanların fiziksel imkanları ve çevre şartları hakkında toplumsal bir bilinç oluşturulmalı ve beklenti seviyesi düşürülmelidir. Böylece namaza gelen kişi evinden abdestli çıkacak, kimseyi zora ve zarara sokmadan ibadetini yapıp ayrılacaktır.

h) Yurt genelinde Cuma ve Bayram Namazları için Namazgâha dönüştürülebilecek mekânların tespiti?

- Kapalı spor salonları, şehir meydanları, stadyumlar, futbol ve basketbol sahaları
- Otoparklar, Millet Parkları, okul-üniversite bahçeleri, mevcut cami avluları
- Mesire alanları, sahil kenarları, miting meydanları
- Pazar yerleri, büyük AVM'lerin açık otoparkları
- Çocuk parkları
- Piknik alanları
- Ormanlık alanlar
- Korular
- Kamuya ait boş arsalar
- Trafik hareketi az olan geniş caddeler

3- Mevcut cami ve mescitlerde nasıl bir dönüşüm yapılmalıdır?

1. Mevcut camilerden avlusu olmayanlar için, iyi bir havalandırma sistemi, fiziki mesafe ve koruyucu ekipman şartı ile, kapasitenin % 25'i oranında cemaatle namaz edası için geçici ve kısıtlı bir çözüm sağlanabilir.

2. Avlusu ve bahçesi geniş camilerde avlu kültürü geliştirilmeli, zemin namaza uygun şekilde düzenlenip işaretlelenmelidir. Mevcut giriş çıkış kapıları çoğaltılmalıdır. Yeni düzenlemede temel düstur, daha sade ama daha kullanılabilir alan ve mekânlar oluşturmak olmalıdır.

3. Mevcut camilerde geçici olarak bile olsa halı ve tesbihler kaldırılıp, zeminler halısız namaz kılınabilecek şekilde düzenlenmelidir.

4. Giriş ve çıkışlar rahatlatılmalı, feribot binişlerinde olduğu gibi yönlendirmelerle belli bir alan dolmadan diğer alanlara geçilmesine müsaade edilmemelidir.

5. Girişlere dezenfektan ve maske konulabilir. Namaz kişisel seccade ya da tek kullanımlık seccadeler ile eda edilebilir.

a- Yeni Normalde Cami ve Namazgâh kullanımı

İyi Uygulama Niyeti Açıklaması

İyi Uygulama Örneği

4- Yeni Alanların Tasarımı - Yeni inşa edilen camilerin yeni normal (Korona sonrası) döneme uyumlu tasarım özellikleri nasıl olmalıdır?

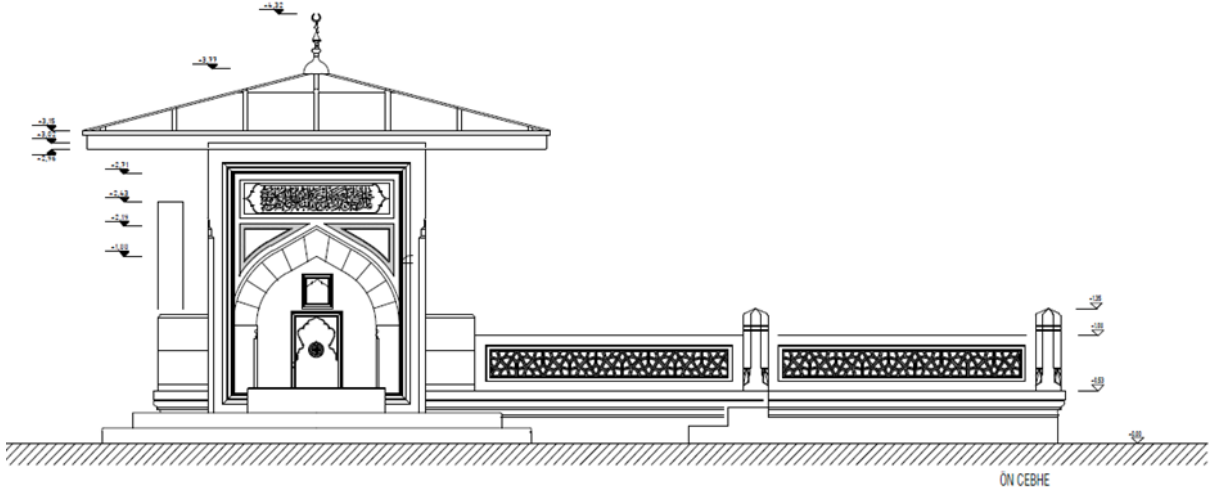
1. Mimaride doğal hava akışını sağlayacak kapı ve pencere sistemleri kullanılarak yapay/elektrikli klima/havalandırma sistemlerinin kullanımı en aza indirilmelidir.
2. Kalıcı devasa mabedler yapmak yerine, “şurada namazımızı eda edebiliriz” hissi oluşturabilecek küçük mütevazı mekanlar tasarlanmalıdır.
3. Camilerin avlu kısmının, hatta mümkünse tamamının açılır/kapanır tavanlı olarak tasarlanması hem havalandırma, hijyen ve konfor açısından güzel olacak hem de iklim şartlarına uygun kullanım imkanı verecektir.
4. Mümkün mertebe kişisel eşya kullanımı (kişisel seccade, tesbih, terlik vs) teşvik edilmeli, abdesthane ve tuvaletler hijyenik ve mesafe kurallarına uygun olarak tasarlanmalı,

havalandırma sistemleri geliştirilmelidir. Ayrıca giriş ve çıkış kapıları mümkün mertebe çoğaltılmalıdır.

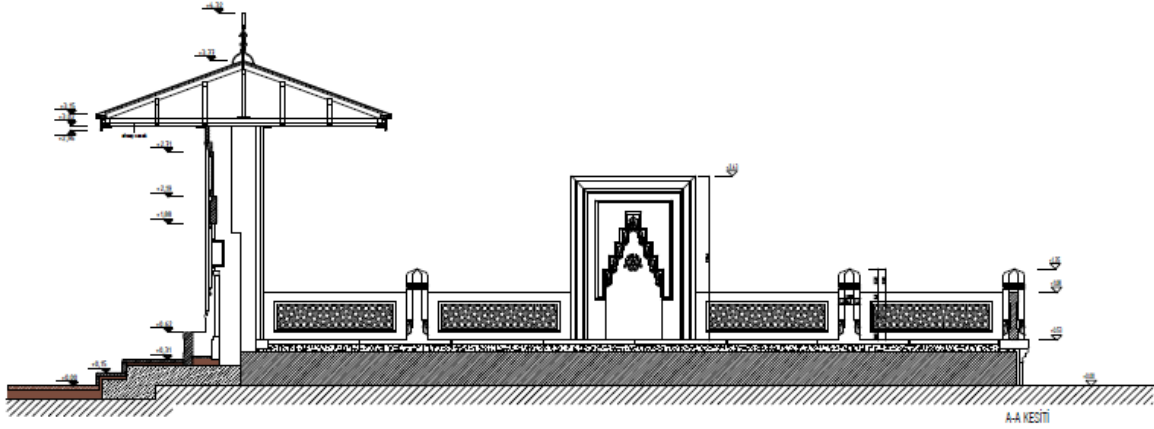
5. Camilerde mümkün mertebe halı kullanılmamalı, kullanılanlar ise gerektiğinde kolayca kaldırılabilir/kaldırılabilir formatta olmalıdır. Halı serili zeminler, üzerinde halı olmadığı durumlarda da namaz kılınabilir şekilde inşa edilmeli, yine bu zeminlerin üzerleri gerektiğinde fiziki mesafe korunarak namaz kılacak şekilde kalıcı şekilde işaretlenmelidir. Bu zeminler kolay temizlenebilir ve dezenfekte edilebilir malzemedir, mesela mermer ya da epoksi vb. malzemedir yapılmalıdır.
6. Camilerdeki kapalı alanlar çok büyük tutulmamalı, bunun yerine avlu ve bahçeler geniş tutulmalıdır. Camilerin yazlık ve kışık alanları olmalıdır. Böylece gerektiğinde kolaylıkla açık hava mescidi olarak hizmet verebilmeleri sağlanmalıdır. Şatafattan uzak ama estetik, gerektiğinde kubbesiz, minber, mihrab ve kürsüsü sade, kendini fark ettirmeyen bir ses sistemi ile donatılmış mabedler düşünülmelidir.
7. Camiler, binalar arasına sıkıştırılmamalıdır. Camilerin bodrum katları otopark şeklinde düzenlenmelidir. Negatif basınçlı bir sistemle iyice havalandırılacak bu alanlar, herhangi bir doğal afet durumunda barınak, toplanma alanı ve sığınak olarak da kullanılabilir.
8. Cami girişlerinde, otoparklarda olduğu gibi numarator sistemi kullanılabilir. Camide güvenli ve konforlu bir şekilde namaz kılacak toplam kişi sayısı, mevcut sayı ve daha içeri alınabilecek kişi sayısı girişte bir ekranda gösterilebilir. Kişi kendisini buna göre konumlandırabilir.

5- Tip Namazgâh Projesi

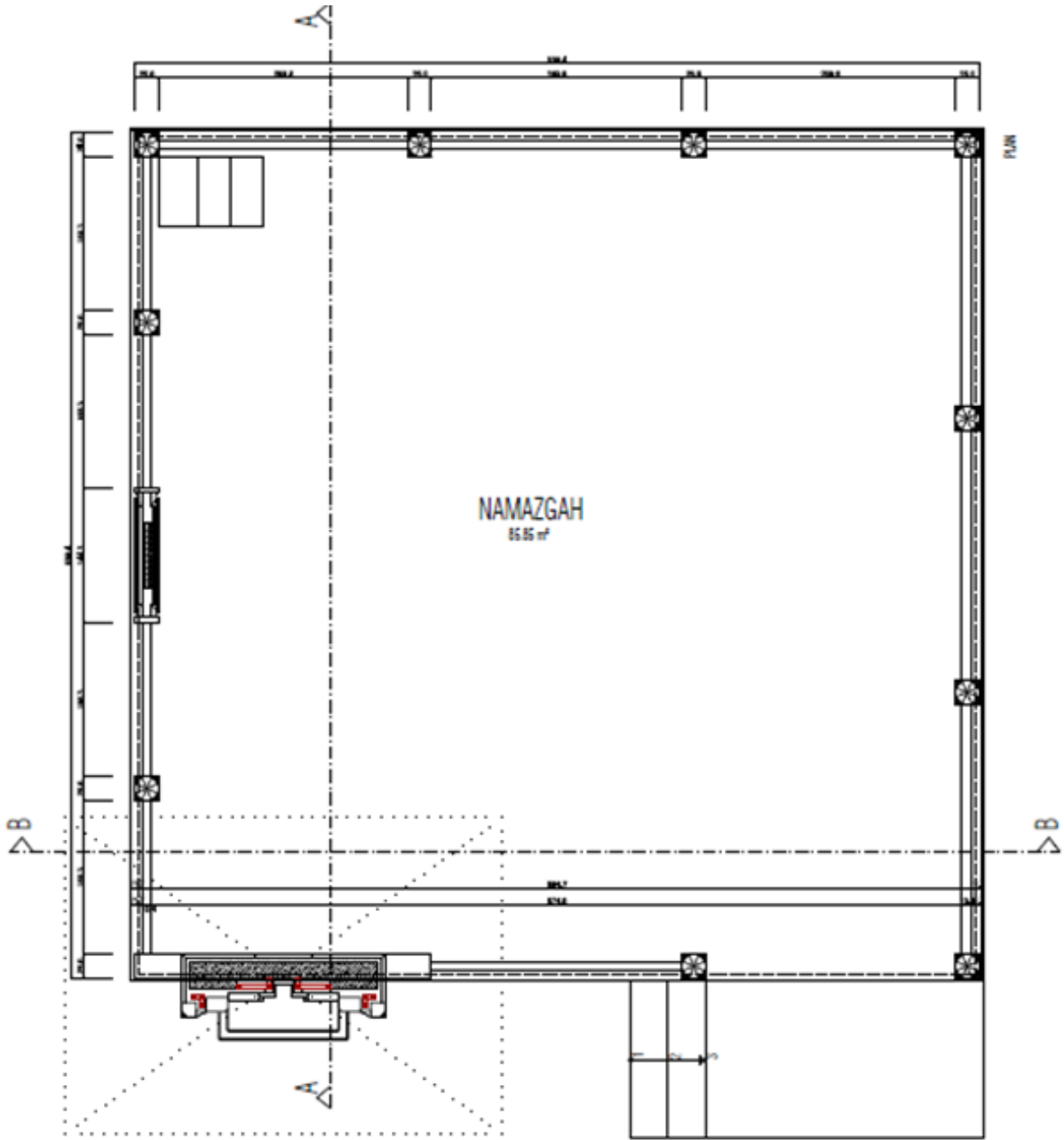
Günümüzde Namazgâh inşaa edebilmek için hazırlanan **Namazgâh tasarımı 9.10mt x 9.10 mt** ebatlarında ve yaklaşık 85 m2 yerleşim alanına sahip, güncel ve örnek bir tasarım olduğu için aşağıda paylaşılmıştır.

Namazgah Projesi Görünüşü (Tasarım: HASSA Mimarlık)

Namazgah Projesi Kesiti (Tasarım: HASSA Mimarlık)

Namazgâh Projesi Planı

Kaynaklar:

<https://akra.media/Haber/HaberDetay/100228/olaganustu-salgin-sartlarinda-randevu-ile-cuma-namazi-kilinmasi-icin-bir-oneri>

<https://akra.media/Haber/HaberDetay/100142/acik-hava-mescidleri-namazg-hlar-1>

Olağanüstü/Salgın Şartlarında

5 DAKIKADA CUMA NAMAZI NASIL KILINIR?

Cuma Suresi 9-11

SÜRE: 5 DAKİKA

Cuma namazı **iki rekat farz ve kısa bir hutbe** ile beş dakikada eda edilebilir.

ONLINE BAŞVURU

Namaz kılacağı yer ve seanslara e-devlet üzerinden online başvuru imkanının açılması sonrası.

SAĞLIK

Girişte katılımcıların ateşleri ölçülerek kontrolleri yapılabilir.

ASAYİŞ

İbadet alanlarının asker/polis/gönüllü gibi görevliler tarafından giriş çıkışlarda kontrolü yapılabilir.

NAMAZ SEANSLARI

Yığılma olmaması için ikindiye kadar 30'ar dakika aralarla Cuma Namazı seansları belirlenebilir.

ABDESTHANELERİ KAPALI TUT

Abdesthaneleri kapalı tutarak herkesin kendi evinde abdestini alıp ibadethanelere gelmesi sağlanabilir.

SECCADE İŞARETLERİ

Seccade serilecek alanların önceden belirlenip işaretlenmesiyle olası bir sosyal mesafe ihlalinin önüne geçilebilir.

MEKAN TEMİZLİĞİ

Kullanım için ayrılmış alanlarda namaz öncesi ve sonrası dezenfeksiyon işlemleri yapılabilir.

NAMAZ KILMA YERLERİ

Spor salonları, stadyumlar, parklar, pazar yerleri, namazgahlar gibi açık alanlar değerlendirilebilir.

MASKE-SECCADE DAĞITIMI

Girişte görevliler tarafından şahsi seccadesi olmayanlar için tek kullanımlık seccade ve maske dağıtımı sağlanabilir.

akra.media